

**Recenzja rozprawy doktorskiej na stopień doktora
w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych,
w dyscyplinie nauki biologiczne**

Pani mgr Bożeny Kowalczyk

**pt. "Rola składników powierzchniowych w zwiększonej wirulencji szczepów
Legionella pneumophila serogrupa 1"**

Promotor: dr hab. Marta Palusińska-Szys

Legioneloza jest chorobą stanowiącą istotny problem zdrowotny w Polsce. Uważana często za chorobę związaną z podróżami do krajów śródziemnomorskich i przebywaniem w klimatyzowanych pomieszczeniach pozostaje nierozpoznana i pomijana w trakcie leczenia atypowych zapaleń płuc w Polsce. W 2023 r. w Rzeszowie zanotowano największe ognisko legionelozy w Polsce. Obejmowało ono 164 przypadki potwierdzone oraz 1 prawdopodobny. Retrospektywne epidemiologiczne badania prowadzone przez Państwową Inspekcję Sanitarną w Rzeszowie wykazały dodatkowo 129 przypadków zapalenia płuc, które jednak nie zostały zdiagnozowane ponieważ placówki opieki medycznej nie dysponowały odpowiednimi testami diagnostycznymi. Wystąpienie dużego ogniska legionelozowego zapalenia płuc nabytego w środowisku życia (tzw. Community-acquired Legionnaires disease, CALD) w Polsce spowodowało większe zainteresowanie pałeczkami *Legionella* sp. i prawdopodobnie większą dostępność testów – w pierwszych 4 miesiącach 2024 r. zgłoszono 3-krotnie więcej przypadków choroby legionistów niż w 2023 r. Bakterie *Legionella pneumophila* stanowią naturalny składnik biofilmu występującego w warunkach naturalnych oraz w środowisku sztucznym np. w instalacji wody ciepłej. Legionelozowe zapalenie płuc stanowi stan zagrażający zdrowiu i życiu chorego, szczególnie wśród osób z grup ryzyka, natomiast w przebiegu pozapłucnej postaci legionelozy, jaką jest gorączka Pontiac, obserwuje się samowyleczenie i krótki okres choroby. Różnice w przebiegu legionelozy są spowodowane stanem układu immunologicznego osoby narażonej na zakażenie, czasem ekspozycji oraz właściwościami zjadliwości drobnoustroju.

Rozprawa doktorska Pani mgr Bożeny Kowalczyk wpisuje się w ten ważny i aktualny temat badawczy, jakim jest poszukiwanie czynników odpowiedzialnych za zwiększoną zjadliwość bakterii *Legionella pneumophila* sg 1.

W badaniach Doktorantka skupiła się na strukturze czynników powierzchniowych bakterii *L.pneumophila* sg 1 i ich wpływie na wybrane właściwości wirulentne takie jak adhezja, wnikanie i namnażanie się bakterii wewnątrz komórek człowieka i ameb. Wybrała 2 dzikie szczepy bakterii *L.pneumophila* sg 1. Badania prowadziła z wykorzystaniem szczepów dzikich oraz udostępnionych/otrzymanych mutantów w obszarach związanych z procesem tworzenia LPS i jego strukturą, a także z wykorzystaniem tzw. szczepów komplementacyjnych.

Rozprawa doktorska przedstawiona jest w formie tradycyjnej – wszystkie materiały zebrano w pisemnym opracowaniu. Rozprawa doktorska liczy 161 stron druku, a jej układ jest typowy. Napisana jest w przystępny sposób, a jej logiczny układ ułatwia czytelnikowi śledzenie realizacji celów postawionych w pracy oraz analizę uzyskanych wyników. Do rozprawy dołączono także Aneks składający się z wymaganych zgód do prowadzenia badań z genetycznie modyfikowanymi drobnoustrojami, opublikowane wyniki w postaci publikacji (Doktorantka jest pierwszym autorem), naukowe curriculum vitae Doktorantki itp. Pomocny jest także załączony na początku rozprawy wykaz Skrótów stosowanych w pracy.

W obszernym, 33-stronnicowym Wstępie do rozprawy Doktorantka przedstawia aktualną wiedzę dotyczącą zagadnień ściśle związanych z tematyką pracy: (I) przedstawia struktury powierzchniowe *L.pneumophila*, ze szczegółowym omówieniem budowy i właściwości lipopolisacharydu (LPS) i fosfolipidów; (II) przedstawia genetyczne podstawy biosyntezy poszczególnych części składowych LPS *L.pneumophila*; (III) prezentuje schemat klasyfikacji serologicznej *L.pneumophila* i porusza znaczenie LPS i fosfolipidów w procesach interakcji *L.pneumophila* z komórkami ameb i człowieka; (IV) krótko omawia chorobotwórczość bakterii *Legionella* sp. Ponadto omawia proces biosyntezy LPS na przykładzie *Escherichia coli*, zapewne jako najlepiej opisanego procesu biosyntezy LPS pałeczek Gram-ujemnych. Jest to jednak domniemanie Recenzenta i bardzo proszę o komentarz Doktorantki w tej sprawie. W opisie klasyfikacji serologicznej należy rozróżnić Panel Dresden czyli panel monoprzeciwciał służący do klasyfikacji bakterii *L.pneumophila* na podstawie właściwości antygenowych od metody, którą jest wykonywane to badanie. Metodą tą jest np. test mikroaglutynacji (MAT).

Wstęp stanowi dobre teoretyczne wprowadzenie do struktury i biosyntezy LPS bakterii *L.pneumophila* sg 1 i uzasadnienie wyboru zakresu badań w ramach rozprawy doktorskiej. Zdaniem Recenzenta, zabrakło szerszego omówienia w jaki sposób pałeczki *Legionella* sp. modulują wrodzoną odpowiedź immunologiczną człowieka, tak aby uzasadnić wybór badanych cytokin. Bardzo proszę Doktorantkę o uzasadnienie wyboru badanych cytokin.

Doktorantka postawiła hipotezę roboczą, zakładającą, że specyficzne determinanty struktur powierzchniowych *L.pneumophila* sg 1, warunkują zdolność do adhezji i wewnątrzkomórkowego namnażania się w komórkach eukariotycznego gospodarza i modulują wrodzoną odpowiedź immunologiczną.

Doktorantka postawiła 5 głównych celów badawczych (zdaniem Recenzenta 4) w prezentowanej rozprawie doktorskiej:

(I/II) Analizę strukturalną LPS i lipidów *L.pneumophila* sg 1 – wybranych do badań szczepów dzikich i mutantów;

(III) Badanie biofizycznych oddziaływań między komórkami badanych szczepów i mutantów a komórkami gospodarza (badania z wykorzystaniem linii THP-1 oraz ameb *A.castellanii*)

(IV) Badanie zdolności do adhezji i wewnątrzkomórkowego namnażania się badanych szczepów i mutantów w komórkach *A.castellanii*, makrofagach linii THP-1 i komórkach nabłonkowych linii A549 i BEAS-2B

(V) określenie zdolności komórek szczepów dzikich i mutantów oraz wyizolowanych z nich LPS – do indukcji wybranych cytokin (IL-6, TNF- α , INF- γ) w makrofagach linii THP-1.

Postawione cele odpowiadają zakresowi tytułu rozprawy doktorskiej tj. "Rola składników powierzchniowych w zwiększonej wirulencji szczepów *Legionella pneumophila* serogrupa 1".

Część eksperymentalna rozprawy doktorskiej została wykonana prawidłowo. Eksperymenty zostały zaplanowane logicznie z jasno postawionym celem. Doktorantka prowadziła badania na dwóch szczepach dzikich *L.pneumophila* sg 1 (Heysham-1 i szczep 130b.), dwóch mutantach defektywnych w syntezie LPS (odpowiednio T6-K13 i 16D12) oraz 2 szczepów komplementacyjnych (T24-K6-1 i pJBBORF8).

W rozdziale nr 3. Materiały i Metody, przedstawiono pochodzenie mutantów defektywnych oraz szczepów komplementacyjnych natomiast zabrakło danych lub są niejasne nt. pochodzenia szczepów dzikich i ameb *A.castellanii*. Bardzo proszę Doktorantkę o uzupełnienie tych danych.

W rozdziale nr 3 Materiały i Metody Doktorantka przedstawia szczegółowo stosowane podłoża, metodykę wykorzystaną w badaniach, zastosowane techniki. Ze względu na wielość zastosowanych technik i metod biologicznych, biofizycznych, chemicznych rozdział ten mieści się na 21 stronach.

W recenzowanej pracy doktorskiej zastosowano cały szereg metod zarówno dotyczących:

- (1) hodowli bakterii, ameb, komórek linii komórkowych
- (2) metod uzyskania i charakterystyki poszczególnych składowych struktur powierzchniowych (delipidacja masy bakteryjnej, izolacja LPS, izolacja kwasów tłuszczowych lub węglowodanów z preparatów LPS, wysokosprawna chromatografia cieczowa sprzężona ze spektrometrią mas, elektroforeza SDS-Page, barwienia azotanem srebra, elektrodializa LPS, chromatografia gazowo-cieczowa sprzężona ze spektrometrią mas, rozdział LPS na kolumnie G50)
- (3) metod biologicznych: test adhezji, infekcji *L.pneumophila* do komórek ameb i makrofagów, komórek nabłonkowych; test inwazji *L.pneumophila* do komórek ameb i makrofagów; badanie poziomu cytokin prozapalnych w płynie pochodzącym z linii makrofagów THP-1 stymulowanych badanymi szczepami *L.pneumophila* i indukowanych LPS wyizolowanym z tych szczepów; oznaczanie TNF- α , IL-6, IFN- γ .
- (4) statystycznych (szereg testów, w tym test ANOVA, test post hoc Tukey'a, test t- Studenta).

Wszystkie stosowane metody i techniki zostały wyczerpująco opisane, z wyjątkiem zastosowanych kontroli, szczególnie ujemnych. Wyniki kontroli prezentowane są w rozdziale IV Wyniki na wielu rycinach czy w tabelach (np. tab.6, Ryc.47), ale brak jest opisu ich przygotowania, składu itp. Bardzo proszę Doktorantkę o uzupełnienie tych danych w trakcie prezentacji lub w odpowiedzi na uwagi.

Mimo tych niedociągnięć, należy stwierdzić, że stosowanie bardzo rozmaitych, poprawnie dobranych metod świadczy o dobrym opanowaniu warsztatu badawczego i umiejętności jego wykorzystania przez Doktorantkę. Bardzo proszę Doktorantkę o potwierdzenie, że wszystkie przedstawione badania np. metodami biofizycznymi np. FLIM, prowadzone były przez nią osobiście lub przy Jej udziale.

Rozdział IV Wyniki Badań - uzyskane w pracy wyniki Doktorantka przedstawiła w 4 tabelach (jedna w aneksie) i na 41 rycinach. Generalnie wszystkie tabele, ryciny zawarte w pracy są czytelne oraz pomocne w interpretacji uzyskanych przez Doktorantkę wyników, jednak zawsze warto wyróżniać opisywane elementy np. zaznaczyć prążek stanowiący o różnicach pomiędzy badanymi szczepami na rycinie prezentującej rozdział elektroforetyczny SDS-PAGE LPS lub widma ^1H NMR (warto o tym pomyśleć przygotowując prezentację). Warto także zwracać uwagę na różną skalę w prezentowanych wynikach (np. Ryc.37).

Kolejna uwaga to przygotowanie tabeli (lub prezentacja w inny sposób) podsumowującej uzyskane główne wyniki w danej części np. główne wyniki analizy chemicznej wskazujące na różnice w profilach składu LPS, lipidów czy glicerydów badanych szczepów dzikich i mutantów defektywnych; czy też stwierdzone główne różnice w badaniach biofizycznych i biologicznych. Takie tabele lub jedno podsumowanie wszystkich głównych wyników byłoby bardzo przydatne, także przy formułowaniu wniosków.

Analiza uzyskanych wyników oraz ich dyskusja na 13 stronach rozprawy doktorskiej (rozdział V Dyskusja), połączona ze wskazaniem uzyskanych przez innych badaczy rezultatów, została przeprowadzona w sposób poprawny, z analizą dostępnego piśmiennictwa przedmiotu. Zacytowane piśmiennictwo jest aktualne, obszerne i obejmuje 233 pozycje.

W rozdziale nr VI. Podsumowanie i Wnioski, Doktorantka w bardzo skrótowy sposób dokonała podsumowania pracy i sformułowała 6 wniosków. W mojej ocenie są one niepełne i w części stanowią raczej główne wyniki (wniosek nr 1, 2, 5). Brakujące elementy wniosków można znaleźć w rozdziale V. Dyskusja. Bardzo proszę Doktorantkę aby uzupełniła i przedstawiła na obronie pracy doktorskiej pełne wnioski, szczególnie w nawiązaniu do tytułu rozprawy doktorskiej.

W rozprawie doktorskiej, Pani mgr Bożena Kowalczyk, w wyniku wykonanych eksperymentów i przeprowadzonej analizy, uzyskała szereg interesujących wyników. Za najcenniejsze elementy rozprawy doktorskiej uważam:

1. opracowanie modelu badawczego umożliwiającego analizę wpływu poszczególnych modyfikacji struktur powierzchniowych *L.pneumophila* sg 1 na proces interakcji między bakteriami a komórkami gospodarza;
2. identyfikację obszarów genomu odpowiedzialnych za modyfikację struktury LPS *L.pneumophila* sg 1;
3. powiązanie określonych modyfikacji w strukturze LPS *L.pneumophila* sg 1 ze zmianami biofizycznych interakcji między bakterią a komórką gospodarza;
4. potwierdzenie wyników innego zespołu badawczego, wskazujących na istnienie różnych mechanizmów przyłączania się *L.pneumophila* sg 1 do różnych komórek eukariotycznych - co może mieć istotne znaczenie w leczeniu/zapobieganiu zakażeniom;
5. bardzo ważnym aspektem pracy było badanie wpływu modyfikacji w strukturze LPS na właściwości biologiczne badanych szczepów, szczególnie na indukcję/stymulację wytwarzania wybranych cytokin.

W mojej opinii, uzyskane wyniki stanowią wstęp do kolejnych, bardzo interesujących badań nad mechanizmami zjadliwości *Legionella* sp., procesami modulacji odpowiedzi immunologicznej w wyniku zakażenia a także być może – opracowania leków skutecznych w leczeniu/zapobieganiu legionelozie (o czym wspominała Doktorantka).

Bardzo proszę Doktorantkę o komentarze i odpowiedzi na wcześniej zadane pytania w tej recenzji rozprawy doktorskiej.

Ponadto rozprawa doktorska zawiera liczne drobne uchybienia, literówki, określenia żargonowe.

Przedstawione powyżej uwagi dotyczące wszystkich rozdziałów nie umniejszają zasadniczej zawartości merytorycznej pracy, którą oceniam bardzo pozytywnie.

Wniosek:

W oparciu o powyższą recenzję, stwierdzam, że oceniana rozprawa doktorska Pani mgr Bożeny Kowalczyk pt. "Rola składników powierzchniowych w zwiększonej wirulencji szczepów *Legionella pneumophila* serogrupa 1" spełnia wymogi stawiane rozprawie na stopień doktora zgodnie z Ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. oraz wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Nauk Biologicznych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie o dopuszczenie Pani mgr Bożeny Kowalczyk do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych, w dyscyplinie nauki biologiczne.

Z uwagi na wysoką wartość prezentowanej rozprawy wnoszę o jej wyróżnienie.

Warszawa, dnia 11.06.2024 r.

KIEROWNIK
Laboratorium BSL3 NIZP-PZH
Katarzyna Pancer
dr hab. Katarzyna Pancer